

1. Gabona

1.1. Világ- és európai piaci tendenciák

A világ gabonapiaca 2005-ben némileg átrendeződött az előző évekhez képest. A nagy gabonaexportőr országok (USA, Ausztrália, EU, Argentína, Kanada) mellett a fekete-tengeri régió térhódítása erősödött afrikai és uniós területeken (elsősorban Ibériai-félsziget). Az Unióhoz újonnan csatlakozott országok kínálata és exportja nem gyakorolt különösebb hatást a világgiazi folyamatokra. Az Unióban ugyanakkor jelentős intervenciók készletek halmozódtak fel, amelynek levezetését időjárási tényezők, az árfolyamváltozások, a szállítási költségek emelkedése és egyéb logisztikai nehézségek hátráltatták. Az Unió piacán búzából és kukoricából bőséges és megfelelő minőségű volt a kínálat, kukoricából főleg az újonnan csatlakozók növelték a készleteket. Az Ibériai félszigetet sújtó szárazság jelentős termés kiesést eredményezett a spanyol és portugál területeken, amelyek az Unió más területein keletkező feleslegek megfelelő felvevőpiacai lehettek volna, de a különböző vámkedvezményes kontingensek gyengítették a feleslegek tagállamok közötti elhelyezését. Szembetűnő, hogy az Unióban kiadott exportengedélyek 90%-a búzára vonatkozik, a kukoricára ennek csak töredéke, mintegy 1%-a jut. Figyelembe véve, hogy az Unióban is csökken a takarmány-felhasználás, a jövőben elsősorban kukoricából várható az export árualap bővülése.

A világgiacon a gabonaárak fontos alakítója lehet, hogy a nagy gabonaexportőr országok képesek-e hagyományos exportpiacukat megtartani, illetve milyen mértékben és mekkora távolságra bővíteni azokat. Az afrikai piacokért a francia, az amerikai és a fekete-tengeri régió is versenyez, Braziliában pedig, – a franciákhoz hasonló fogyasztói szokások következtében – Franciaország jelenthet konkurenciát. A dél-amerikai államokban az időjárási tényezőkön túl, a termésmennyiségek alakulásában jelentős szerepet kap a jövőben, hogy az egyes területeken az olajos- és fehérjenövények a jobb jövedelmezőségi és értékesítési lehetőségek okán teret hódítanak, kiszorítva a hagyományos búza és kukoricaterületeket.

1.2. Hazai piaci tendenciák

1.2.1. Kínálat

2005-ben 16,3 millió tonna gabonát takarítottak be. A búza és árpa vetésterülete 4-5%-kal csökkent 2004-hez képest, a kukoricáé azonban 3%-kal növekedett. Búzából 5,079 millió tonna, árpából 1,196 millió tonna termelt, összesen 1,145 millió tonnával kevesebb, mint 2004-ben. A búza és árpa hozamok mérsékelten visszaestek (0,5 t/ha) az előző évhez képest, a kukoricatermés jobb hozamának köszönhetően (átlagosan 7,7 t/ha) mintegy 1 millió tonnával több lett (9 millió tonna) az előző évi mennyiséghez képest.

1.2.2. Intervenció

A 2005. évi gabonakínálat bel- és külpiacon való levezetése, az exportpiacok átrendeződése, a logisztikai hátrányok, és ebből adódó magas szállítási költségek, valamint néhány uniós rendelet („Abatimento”¹⁾) és a csökkenő állatállomány miatt éppolyan nehézkesnek tűnik, mint a csatlakozás első évében. A kínálat exporttal való levezetését az uniós piacon érvényben lévő, a csatlakozás előtti belpiaci árakhoz képest magasabb intervenciók árszint is visszafogja.

¹ Vámkedvezményes kontingens

A 2005/2006. gazdasági évben az EU-25-ben 6,44 millió tonna gabonát ajánlottak fel, amelyből 53%-ot (3,4 millió tonnát) tesz ki a magyar intervencióra felajánlott gabona (2006 január eleji adatok szerint 1,043 millió tonna búza, 2,325 millió tonna kukorica és 77 ezer tonna árpa).

A 2006. év első felében értékesíthető intervenciók készlet nagysága búza esetén 700 ezer tonna, kukoricából 600 ezer tonna, árpából pedig 60 ezer tonna. Az előző évben az intervenciók készletek értékesítése lassan haladt, a lehetőségek kihasználtsága 40-50%-os volt. Az előző évi és az idei, várhatóan hasonló nagyságú intervenciók készlet telítheti a raktárakat, ez pedig a jövőbeni gabonatermés elhelyezését veszélyezteti, és az árszint további esését idézi elő.

1.2.3. Külpiaci értékesítés

2005. I-X. hó között 1,36 millió tonna búza és 1,22 millió tonna kukorica került exportra. Szembetűnő, hogy a 2004. és 2005. évi gabonaexport közel azonos szintű a 2003-as év gabonaexportjával, annak ellenére, hogy 2003-ban rendkívül gyenge volt a kínálat. 2005-ben búzából nagy mennyiséget szállítottunk Bosznia-Hercegovinába, Hollandiába, Olasz- és Spanyolországba. Kukoricából a fentebb említett országokon kívül (kivéve Bosznia-Hercegovina) még Németországba, Szlovéniába emelkedett kivitelünk az előző évhez képest. Az exportunkat a szállítási költségek emelkedése, a logisztikai hátrányok és az Unió exportpiacainak átrendeződéséből fakadó problémák hátráltatták.

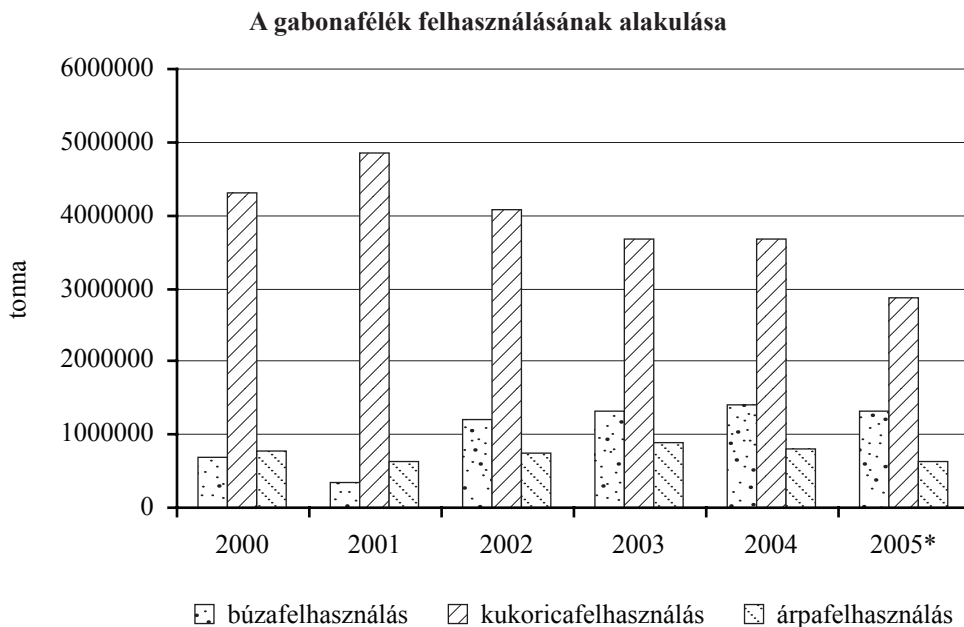
Az elmúlt két-három évben nemcsak Magyarország, de az Unió exportpiacának szerkezete is megváltozott: a gabonaimportőr országok nettó exportórré léptek elő. A volt szovjet tagállamok térhódítása a világ exportpiacain az elmúlt 3-5 évben volt megfigyelhető, alacsonyabb termelői árak és kedvezőbb szállítási feltételeik következtében. Oroszország és Ukrajna behozatala magyar gabonából megszűnt, ugyanakkor a világpiacon jelentős mennyiségű saját terméket exportálnak (2005-ben az előző évhez képest kivitelük 40%-kal bővült). Románia, Bulgária és Lengyelország gabonatermelése is jelentősen nőtt az elmúlt években. A Romániába irányuló magyar búzakivitel mérsékelten, az ugyanide és Lengyelországba kiszállított magyar kukoricamennyiség pedig jelentősen visszaesett az elmúlt három évben.

Az importőrökből exportőrökké váló országok jelentősen átrendezik kivitelünk szerkezetét, az uniós tagsággal életbe lépő kereskedelmi szabályozások és az intervenciók árszint, illetve az emelkedő szállítási költségek nehezíthetik az exportot, növelve a csökkenő állatállományból fakadó, amúgy is jelentős belpiaci felesleget.

1.2.4. Takarmány-felhasználás

A gabonafélék takarmányként történő felhasználásának csökkenése is a kínálat-levezetés nehézségeire mutat rá (1. ábra).

1. ábra

*AKI becslés, takarmány-felhasználás 2005-re 4,8 millió tonna.

Forrás: KSH

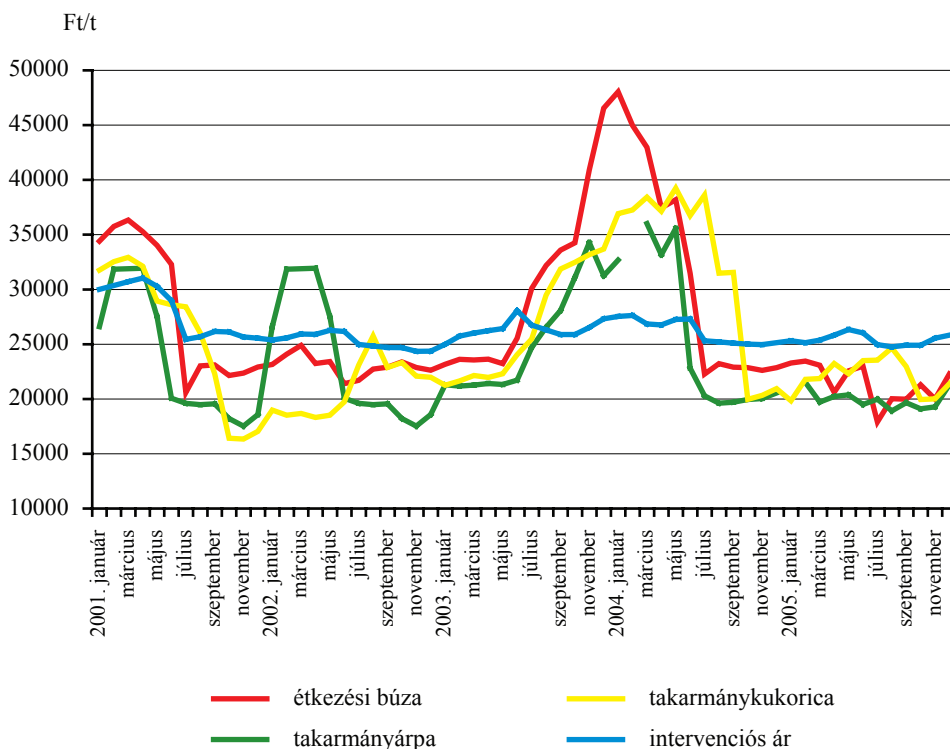
A takarmánybúza- és árpafelhasználás az elmúlt hat évben emelkedett, a takarmánykukoricáé fokozatosan visszaesett: 2005-ben a takarmánykukorica felhasználása 40%-kal lett kevesebb 2000-hez képest, a búzafelhasználás viszont 92%-ot emelkedett. Az árpafelhasználás 700-900 ezer tonna között változott az elmúlt hat évben.

Az arányok megváltozásának okát az állatállomány csökkenésében és az egyes gabonafélék eltérő külpiaci keresletében kell keresnünk.

1.3. A piaci árak tendenciája

2005-ben a gabonafélék termelői ára az elmúlt hét év legalacsonyabb szintjét érte el. Az étkezési búza termelői ára 10%-ot, a takarmánykukoricáé 5%-ot esett az előző év betakarítási időszakának áraihoz képest. Decemberben az intervenciós árszinttől mindkét termék ára 3-4 ezer Ft-tal maradt el (2. ábra).

A gabonafélék termelői és intervenciós árának alakulása

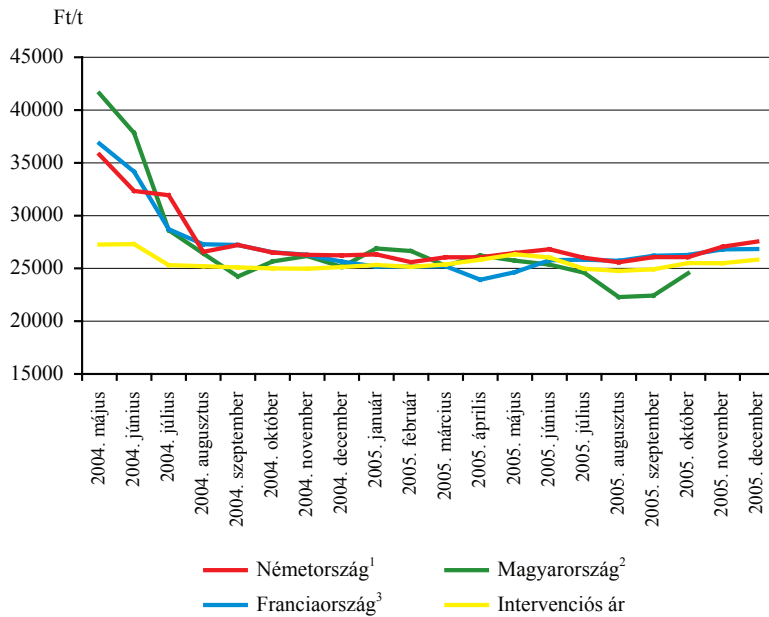

Forrás: AKI, PÁIR

A gabonafélék termelői ára 2-4 ezer Ft-tal maradt el az intervenciós árszinttől (kivéve a nagyon gyenge kínálatú 2003-as évet) – az intervenciós rendszer életbe lépése előtt és után is – 2001-2005. évek között. A fenti időszak másik fontos jellemzője a termelői árak tendenciáját illetően, hogy a jó termésű 2001-es évben az étkezési búza ára 4-5 ezer Ft-tal magasabb az árpa és kukorica árához képest, ugyanakkor a hasonlóan bő termésű 2004-2005-ben a gabonafélék iránti kereslet változásával a kukorica ára már csaknem meghaladja az étkezési búzáét.

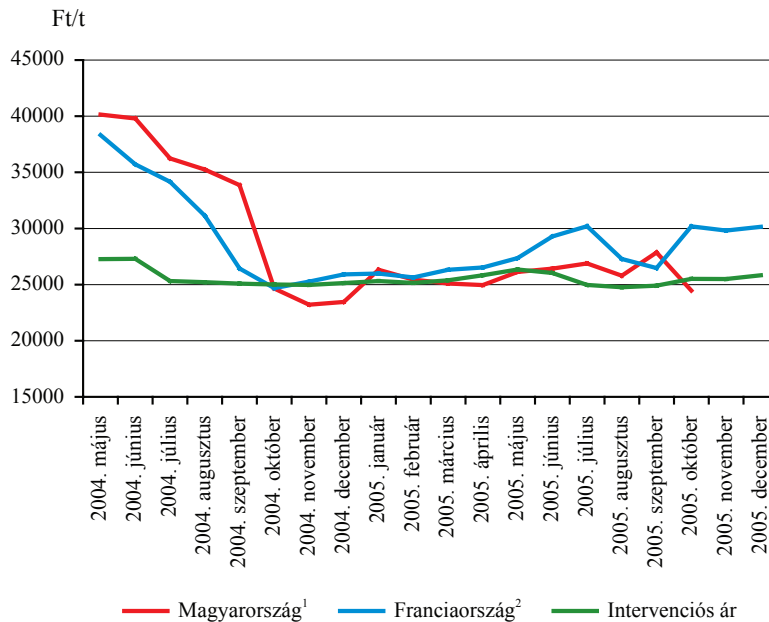
A raktározási és szállítási költségeket is tartalmazó kikötői, illetve a magyar határparitások exportárak 2004. és 2005. első felében, mindkét termék esetében meghaladták az intervenciós árszintet (3-4. ábra). A betakarítás utáni alacsonyabb gabona termelői árak mellett az uniós kínálati nyomás, a fekete-tengeri államok gabonapiaci térhódítása, illetve a telített raktárak következtében az exportárak is gyengültek.

3. ábra

A búza kikötői és intervenciós árának alakulása

¹ fob Hamburg, ² magyar határparitásos exportár, ³ fob Rouen
 Forrás: HGCA

4. ábra

A takarmánykukorica kikötői és intervenciós árának alakulása

¹ magyar határparitásos exportár, ² fob Rouen
 Forrás: HGCA

1.3.1. Az intervenciós árszint

2004-ben a nagy gabonakínálat (16,7 millió tonna) a termelői árakat erőteljesen lefelé mozdította. A betakarítástól a gabonafélék termelői ára mintegy 50%-ot esett. A raktárkapacitással rendelkező gazdák számára az intervenciós lehetőség tompította a nagy kínálat hatására bekövetkezett árcsökkenés mértékét (termelői árszinten ármegtartás), mert a rendelet szerint 101,31 eurós (25 ezer Ft) árszint remélt bevétele nem engedte az árakat történelmi mélységbe süllyedni.

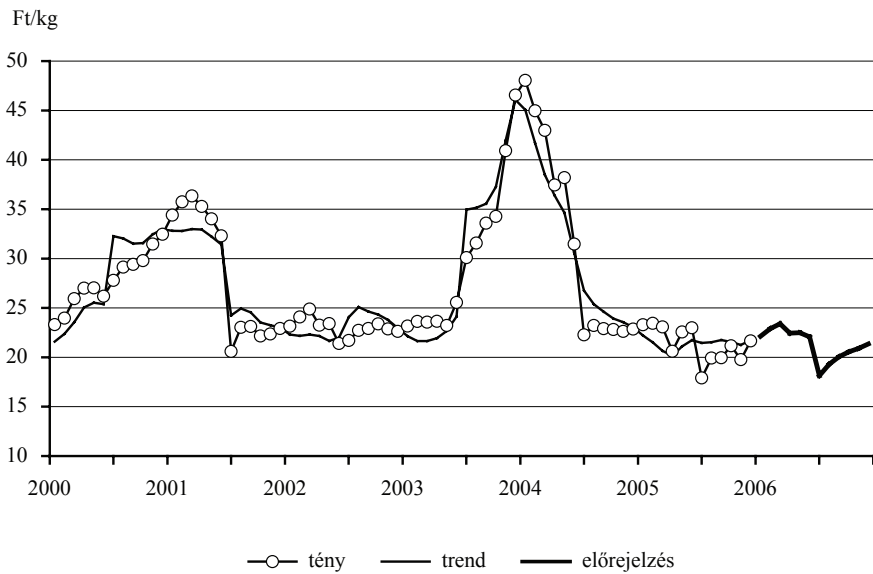
Az intervenciós árszint azonban csak a raktártulajdonosok szintjén tud realizálódni.

A raktárral rendelkező termelő és kereskedő egyaránt kalkulál az intervenciós árral, és az intervención kívül csak abban az esetben választ más eladási irányt, ha az ebből származó bevétel meghaladja az intervenciós ár és az eladás időpontjáig felmerülő raktározási költség különbözetét. A kereskedők felvásárlásaik során szintén kalkulációs alapként használják az intervenciós árat (ennél alacsonyabb árat fizetnek a termelőknek saját hasznuk biztosítása érdekében). A raktárral nem rendelkező termelő kénytelen eladni a gabonáját, vagy bérelt raktárban tartani az intervenció kezdetéig, de a terményért kapott intervenciós összegből az utóbbi esetben még levonásra kerül a bérleti díj is.

A termelői raktártulajdon-hányad Magyarországon elenyésző a kereskedők és malmok raktárkapacitásához képest, ezért az intervenciós árszint általában nem a termelőknél érhető el. A kereskedők számára az intervenció biztos jövedelmet jelent, hiszen rendelkeznek raktárakkal, és az intervencióra felajánlott terményért 25 ezer Ft-ot realizálhatnak.

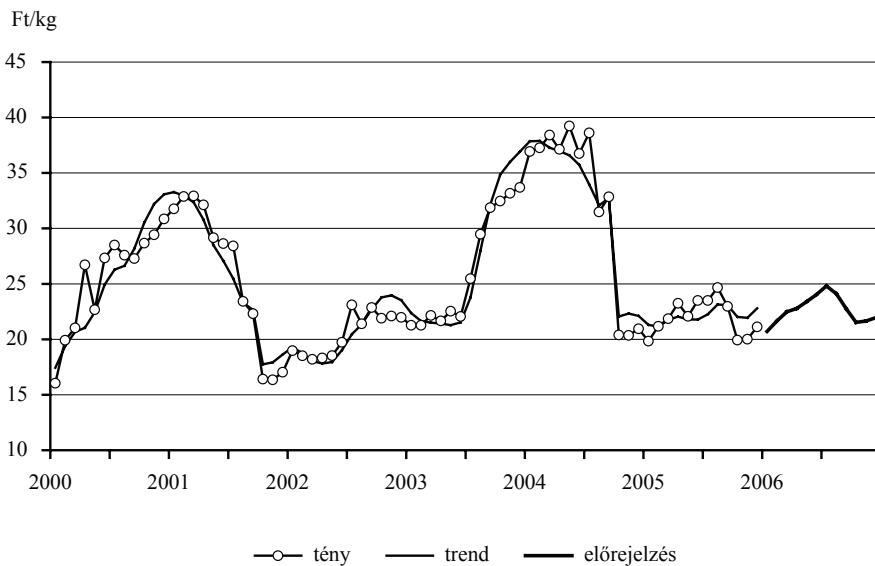
1.3.2. A búza és takarmánykukorica 2006-ban várható termelői ára

Az EU szabályozás keretei között (intervenció) a gabonafélék termelői árának alakulása 2006-ban hasonló lehet az előző évihez (1. melléklet), amit a búza és árpa 2005/2006. gazdasági évre vonatkozó vetésterületének nagysága, valamint az országos meteorológiai szolgálat előrejelzése – 2006-ban az átlagosnál csapadékosabb és melegebb tavaszra lehet számítani – támaszt alá. A vetésterületek alapján, és csak átlagos terméshozamokkal kalkulálva is a gabona termésmennyiség elhelyezése komoly gondot jelenthet, ha nem lesz elegendő raktárkapacitás. A búza és árpa termelői árak várhatóan az intervenciós árszint alatt, a 20-23 ezer Ft-os ársávban várhatóak, figyelembe véve az erős exportversenyt, valamint a logisztikai és raktározási problémákat.

A búza termelői átlagára

Forrás: AKI, PÁIR

Kukorica esetén az árak alakulását hasonló tényezők mozgathatják, mint az őszi vetésű gabonafélékét, ugyanakkor további bizonytalanságot jelent a vetésterület ismeretének hiánya, és az időjárás alakulása.

A takarmánykukorica termelői átlagára

Forrás: AKI, PÁIR

